

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

від 15 січня 2026 року

Здобувачка ступеня доктора філософії Альона ПАНОВА, 1994 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2018 році ДВНЗ «Ужгородський національний університет», факультет міжнародних економічних відносин за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини», працює викладачем кафедри міжнародної політики ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України, м. Ужгород, виконала акредитовану освітньо-наукову програму 052 Політологія.

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 61.051.214 (ID 11410), утворена наказом ректора Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», м. Ужгород від 25 листопада 2025 року № 89/01-04 у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради - Юрій ОСТАПЕЦЬ, доктор політичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри філософії факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рецензентів -

Маріан ТОКАР, доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри соціології та соціальної роботи факультету
суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»

Михайло ЗАН, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Офіційних опонентів -

Василь КЛИМОНЧУК, доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук факультету історії,
політології і міжнародних відносин Карпатського
національного університету імені Василя Стефаника МОН
України

Олексій ЛЯШЕНКО, кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу етнополітології Інституту
політичних і етнопольових досліджень ім. І. Ф. Кураса
НАН України

На засіданні «15» січня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Альоні ПАНОВІЙ на підставі публічного захисту дисертації «Соціально-політичні процеси на Закарпатті: регіональна специфіка, сутнісні характеристики та перспективи трансформації у поствоєнний період» за спеціальністю 052 «Політологія».

Дисертацію виконано у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород.

Науковий керівник – Микола ПАЛІНЧАК, доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису державною мовою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених Альоною ПАНОВОЮ досліджень та має істотне значення для політичної науки. Дослідження здобувачки є одним із перших у вітчизняній політології комплексним дослідженням регіональних соціально-політичних процесів (на прикладі Закарпатської області) упродовж 1991–2025 років. Результати здобувачки, викладені у її дисертації, узгоджуються з вимогами, викладеними у пункті 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Дисертація Альони ПАНОВОЇ є самостійною, науково завершеною працею, актуальним дослідженням, що містить нові наукові результати, з належними методичним рівнем, теоретичним та практичним значенням, обґрунтованістю висновків.

Здобувачка має 9 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 статті у наукових фахових виданнях України, 3 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 2 – у інших наукових виданнях, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами):

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Панова А. «Регіональні» політичні партії Закарпаття (1991–2020): причини виникнення та вплив на політичний розвиток краю. *Вісник Львівського університету: Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 58. С. 376–383. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.45>
2. Панова А. Періодизація розвитку соціально-політичних процесів на Закарпатті (1991–2025). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 53. С. 239–245. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.40>
3. Панова А. Вплив соціально-політичних процесів після Революції Гідності в Україні на регіональний розвиток Закарпаття. *Вісник Львівського університету: Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 59. С. 360–366. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.41>
4. Панова А. Регіональний політичний режим: основні критерії політичної оцінки динаміки та особливостей впливу на соціально-політичні процеси на Закарпатті. *Регіональні студії*. 2025. № 41. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.41.13>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Панова А. «Регіональні» партії Закарпаття (1991–2020): причини виникнення та електоральні результати. *Україна–Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 04–05 жовтня 2024 року) / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гуря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2024. С. 158–162.*
6. Панова А. Місцеві вибори на Закарпатті 2020 року. *International scientific-practical conference «Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World» (March 24–25, 2025)*. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. С. 173–177.
7. Панова А. Трансформація регіонального політичного режиму на Закарпатті (1991–2025). *Демократичні трансформації в державах Центрально-Східної Європи та Україні в умовах викликів та загроз: зб. матеріалів Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (Світязь,*

23–24 трав. 2025 р.) / за заг. ред. В. І. Борт-нікова, В. В. Бусленка. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 179–186.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

8. Панов А. В. Слободанюк А. О., Карпатський єврорегіон – перша міжнародна регіональна асоціація на кордонах колишнього СРСР та країн Варшавського договору: минуле і майбутнє. *Theoretical and practical foundations of science*. 2021. № 14. С. 221–223.
9. Панов А. В. Слободанюк А. О. Про походження роду Другетів або італійський слід в управлінні містом Ужгород. *Actual properties of modern science, education and practice*. 2022. №12. С.301–307.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження: Юрій ОСТАПЕЦЬ, доктор політичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України, дав позитивну оцінку, зауважень нема.

Михайло ЗАН, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України, дав позитивну оцінку.

Зауваження Михайла ЗАНА:

1. На стор. 24 дослідниця декларує використання інтерпретативних методик, що пов'язані з аналізом символіки, місць пам'яті та локальних нарративів у контексті студій регіональної ідентичності. Як відомо, їх найчастіше використовують етнологи (культурні антропологи). З нашої точки зору, в дисертаційному дослідженні ці методики варто було використати в рамках ілюстрування відповідних case studies, що стосуються етнокультурного ренесансу карпатських русинів, угорців, ромів, румунів, німців, євреїв, словаків та чехів Закарпатської області впродовж 1991–2025 років.
2. На стор. 48 йдеться про еміграційні потоки закарпатців; зокрема, авторка вказує всього 5 країн (Угорщина, Чехія, Словаччина, Польща, Німеччина), куди виїжджали мешканці Закарпаття. На наш погляд, тут необхідно б вказати й про Російську Федерацію, яка до 2022 року була однією з базових країн трудової міграції закарпатців, а відтак у актуальному на сьогодні переліку представити наступний «ланцюг» країн: Чехія, Угорщина, Словаччина, Польща, Німеччина, Італія, Іспанія, Португалія, США, Канада та ін.

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки праці і не впливають на теоретико-методологічну цінність її (здобувачки) дисертаційного дослідження.

Маріан ТОКАР, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри соціології та соціальної роботи факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України (рецензент), дав позитивну оцінку, зауважень нема.

Василь КЛИМОНЧУК, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника МОН України, дав позитивну оцінку.

Зауваження Василя КЛИМОНЧУКА:

1. У параграфі 2.2. роботи «Суспільно-політичний розвиток Закарпаття в умовах боротьби за незалежність (1991–1996)» авторка роботи значну увагу приділяє автономістським устремлінням на Закарпатті. Йдеться про автономію краю (спеціальна самоврядна територія у складі незалежної України) та Угорський автономний територіальний округ (УАТО). В той же час у роботі ми не побачили чіткої характеристики аналізу негативу чи позитиву від створення УАТО? Адже питання його створення є актуальним для угорської національної меншини Закарпаття і в нинішній час.
2. Характеризуючи у параграфі 2.2. соціально-демографічні характеристики населення краю, і вказуючи на «потік внутрішньопереміщених осіб» (с. 104), авторка роботи не

вказує якою є хоча б приблизна кількість таких осіб на Закарпатті, і як це в майбутньому може відобразитися на особливостях соціально-політичних процесів.

3. У 1994 році в Україні відбулися парламентські і президентські вибори, які низка вітчизняних дослідників називають установчими. Авторка правильно акцентує, що головними конкуруючими напрямками на цих виборах були націонал-демократичний і комуністичний. Але вона не акцентує на тому, чому націонал-демократичний табір отримав на цих виборах поразку.
4. Заслуговує на увагу параграф 3.1 роботи «Особливості партійного будівництва та розвиток партійної структури краю» в якому по-новому, нестандартно досліджено особливості партієтворення на Закарпатті. При цьому авторка, на нашу думку, вдало робить періодизацію розвитку партійної структури краю. На нашу думку поза увагою дослідниці залишилося питання про те, як корелюється періодизація розвитку партійної структури краю з періодизацією розвитку партійної системи України.
5. Для вивчення регіонального партійного будівництва доцільно було б розрахувати низку індексів (волатильності, евклідову відстань, фрагментації, ефективної кількості партій тощо), які дали б можливість більш глибоко показати його особливості у порівнянні з іншими регіонами України.

Наведені зауваження не знижують загального високого теоретико-методологічного рівня дисертаційного дослідження.

Олексій ЛЯШЕНКО, кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, дав позитивну оцінку.

Зауваження Олексія ЛЯШЕНКА:

1. Дисертація має чітку й продуману структуру. Разом із тим слід звернути увагу на дискусійний характер формулювань низки підрозділів: а) у підрозділі 2.2. "Суспільно-політичний розвиток Закарпаття в умовах боротьби за незалежність (1991–1996)" – період 1991–1996 рр. характеризується як час "боротьби за незалежність", яка формально завершилася у серпні–грудні 1991 року проголошенням незалежності Верховною Радою УРСР та її підтвердженням на Всеукраїнському референдумі; б) у підрозділі 2.4. "Євромайдан та соціально-політичні трансформації на Закарпатті упродовж 2014–2025 років" та в тексті загалом ключовою точкою відліку називається Євромайдан, хоча він був лише початковою фазою значно масштабнішої події – Революції Гідності в перебігові якої й відбулося "перезавантаження влади в усіх регіонах України".
2. Розроблена А. О. Пановою авторська періодизація соціально-політичних процесів на Закарпатті є безумовною перевагою дисертації. Разом із тим слід звернути увагу на хронологічні межі першого періоду, визначені 1991–2004 роками. Втім, відповідно до критеріїв авторської періодизації (пункт другий таблиці 1.3 на с. 52) доцільнішим видається поділ цього періоду на два – 1991–1996 (ухвалення Конституції) та 1997–2004. До того ж на с. 165 (Висновки до розділу 2) йдеться саме про "період з 1991 до 1996 року в суспільно-політичному житті Закарпаття". Аналогічне зауваження стосується хронологічних меж п'ятого періоду (2019–2025): згідно з п'ятим пунктом таблиці 1.3 на с. 52, видається доцільним його поділ на два періоди: 2019–2021 і 2022–... рр. Крім того, на с. 239 розвиток партійної структури краю розглядається крізь призму результатів місцевих та парламентських виборів у контексті трьох періодів еволюції партійної системи України: 1991–2004, 2004–2014 та 2014–2025. Проте 2004 рік (рік президентських виборів) у цій періодизації було б доцільно замінити на 2006 рік – рік проведення парламентських виборів.
3. Авторка здійснила ґрунтовний аналіз процесів, пов'язаних із обласним референдумом 1 грудня 1991 року. Втім, на наш погляд, твердження про те, що "центральна влада в

Києві проігнорувала результати плебісциту, відкинувши ідею автономії області" (с. 53), є певною мірою дискусійним, адже у бюлетені для голосування йшлося не про "автономію", а про "спеціальну самоврядну територію", яка б "не входила в будь-які інші адміністративно-територіальні утворення". Водночас Закарпаття як область вже мало статус самоврядного адміністративно-територіального утворення, і цей статус у формі Закарпатської області було закріплено в Конституції.

4. Дослідниця здійснила безумовно глибокий аналіз історіографічного доробку досліджуваної проблематики. У цьому контексті варто відзначити авторську класифікацію джерел за тематичними блоками: комплексним, регіонально-політологічним, політико-географічним. Історіографічна база роботи та відповідний розділ є дуже солідними, особливо в їхній регіональній складовій ("регіонально-політологічний блок"). Разом із тим в академічних установах, зокрема в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, також виконувалося комплексне дослідження "Закарпаття в етнополітичному вимірі" (Київ, 2007), яке, на жаль, не згадується в "комплексному блоці" підрозділу 1.4. "Джерельна база дослідження".
5. А. Панова докладно проаналізувала історичні особливості розвитку Закарпаття, які визначають його унікальність серед інших областей України. Втім, для наукових праць принципово важливими є точність і вивіреність формулювань, особливо коли йдеться про правовий статус або державну належність територій. Це набуває особливої ваги в умовах російської агресії з метою уникнення можливих спекуляцій на цьому ґрунті. У такому контексті привертають увагу формулювання: "Регіон входив до складу Великої Моравії, Угорського королівства, Австро-Угорської монархії, СРСР та сучасної України" (с. 93) та "Сутність державотворчих процесів на Закарпатті полягала в інтеграції в українську державність та формуванні місцевих органів влади" (с. 108). Перше з них може створювати хибне враження про наявність у Закарпаття статусу союзної республіки СРСР, тоді як фактично йшлося про область у складі УРСР. Відповідно, друге формулювання здатне породжувати уявлення, ніби до 1991 року Закарпаття не було пов'язане із українською державністю у форматі УРСР.
6. Для аргументації положень дисертації авторка використовує результати соціологічних досліджень, зокрема тих, що проводилися на теренах Закарпаття. Так, на с. 163 наведено дані Аналітичного звіту за підсумками опитування в Закарпатській області, проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" ім. Ілька Кучеріва у 2020 р. Серед іншого дисертантка подає відомості про самоідентифікацію мешканців області: "Опитування у 2020-му фіксувало, що 38,4% мешканців області вважають себе в першу чергу громадянами України, 42% – представниками свого етносу (багато хто назвався русином), а 18 % – жителями свого регіону". Тут варто звернути увагу на необхідність коректного й точного трактування результатів соціологічних опитувань: по-перше, доцільно уточнювати, до якої саме групи опитаних належать наведені 42% (41,5%) "представників свого етносу", оскільки в опитуванні йдеться про вибірку, репрезентативну для національних меншин; по-друге, уточнення "багато хто назвався русином" є некоректним, адже відповідні дані в аналітичному звіті відсутні.
7. Окремо слід звернути увагу на деякі термінологічні неточності, наявні у дисертаційному дослідженні. По-перше, у тексті часто як синоніми вживаються терміни "інститути" та "інституції", що методологічно є некоректним, бо калькує фальсифіковану ще за радянських часів термінологію теорії інституціоналізму. У західній науковій думці ці терміни визначають різні поняття: інституції – це формальні й неформальні організації, установи, норми й правила соціальної поведінки тощо, а інститути – виключно про наукові й освітні заклади. По-друге, у контексті російсько-

української війни методологічно та принципово важливим є вживання терміну "повномасштабна", а не "широкомасштабна" у якості синоніма. По-третє, у тексті стосовно низки партій та рухів вживаються терміни "національно-демократичні" та "націонал-демократичні", що також методологічно некоректно, адже ці поняття не є тотожними: націонал-демократичні поєднують ідеологію політичного націоналізму з демократією, тоді як національно-демократичні означають демократію з виразним національним змістом та орієнтацією на національну державу й її суверенітет. По-четверте, на с. 59 у визначенні субнаціонального політичного режиму некоректним є віднесення до адміністративно-територіальних одиниць держави "муніципалітетів", оскільки вони належать до одиниць місцевого самоврядування й самоорганізації територіальних спільнот.

Висловлені в ході рецензування зауваження та побажання до роботи не мають суттєвого значення, мають рекомендаційний характер для кращого відображення та сприйняття дисертації, не зменшують її теоретичного значення та науково-практичної цінності, не впливають на загальну позитивну оцінку.

Результати відкритого голосування:

«За»: 5 членів ради,

«Проти»: 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Альоні ПАНОВІЙ ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 61.051.214

Юрій ОСТАПЕЦЬ